

ՀՈԳԵՎՈՐ ԼՈՒՅՍԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Բանասիրական գիտությունների թեկնածու Վլադիմիր (Վահան) Սարգսի Մաղայանի ողջ աշխատանքային ուղին անցել է ԵՊՀ-ում: 1968 թ. նա ավարտել է ԵՊՀ բանասիրական ֆակուլտետը: 1968-1971 թթ. աշխատել է ԵՊՀ ժուռնալիստիկայի ամբիոնում՝ որպես ավագ լաբորանտ, 1969-1970 թթ. խմբագրել է «Երևանի համալսարան» շաբաթաթերթը, 1991-2000 թթ. «Հանդես Երևանի համալսարանի» գիտատեղեկատվական լրատուի գլխավոր խմբագիրն էր: 2007 թվականից Վ. Մաղայանը եղել է ԵՊՀ ՀՀԻ ավագ գիտաշխատող:

1989 թ. պաշտպանելով թեկնածուական ատենախոսությունը՝ ստացել է բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան, որը նրան հնարավորություն է տվել ԵՊՀ-ում, ինչպես նաև այլ բուհերում զբաղվել դասախոսական աշխատանքով:

1969 թ. Վ. Մաղայանը ԽՍՀՄ լրագրողների միության անդամ էր. նա հեղինակ է ավելի քան 100 հոդվածների և մի շարք գրքերի:

Պատկերավոր կերպով ասած՝ գիտնականը իր գրքերով և հոդվածներով դարձել է Երևանի պետական համալսարանի վավերագիրը: Հաջորդաբար լույս են տեսել նրա հեղինակած՝ «Գրական-մշակութային կյանքը Երևանի համալսարանում (1919-2009 թթ.)», «Երևանի պետական համալսարանը վավերագրերում (1919-2009 թթ.)», «Սրտի խոսք», «Երևանի համալսարանի հոբելյանները (1909-2009 թթ.)», «Հայ տեղական մամուլը և գրատպությունը Վրաստանում (1885-1991 թթ.)» անչափ կարևոր ձեռնարկները, որոնք նաև սկզբնաղբյուրային նշանակություն ունեն:

Լրագրող գիտնականը կազմել և հրատարակության է պատրաստել «Գրական համալսարան» տարեգրքի մի քանի հատոր, «Քնար համալսարանի» ժողովածուն և այլ արժեքավոր գրքեր: Երևանի պետական համալսարանի հրատարակչությունը հետմահու հրատարակել է (2019 թ.) վաստակաշատ լրագրողի և գիտաշխատողի «Իմ նվերը Մայր համալսարանին» հոդվածների ժողովածուն, որը նվիրված է ԵՊՀ-ի հիմնադրման հարյուրամյա հոբելյանին:

505 էջ պարունակող այս ստվարածավալ ժողովածուն բաղկացած է յոթ բաժիններից և ներածական խոսքից: Առաջին բաժնում («Հայոց լեռնաշխարհում վառվում է հոգևոր լույսի մեծ ջահը») ընդգրկված հոդվածները վերաբերում են Հայաստանի համալսարանի հիմնադրման կարևորագույն հարցին, նրա գիտական գրադարանի կազմավորմանը և առաջին հրատարակություններին:

Հետաքրքիր և ուսանելի բազմաթիվ փաստեր և իրողություններ են հայտնի դառնում մեզ վերոնշյալ հոդվածների շնորհիվ: Որքա՞ն կամքի ուժ, հետևողականություն և վճռականություն ունեին Հայաստանի իշխանությունները, մտավորականությունն ու ժողովրդական զանգվածները, որ երկրի համար այնքան անբարենպաստ հանգամանքներում հիմնեցին բարձրագույն կրթօջախը՝ պետական համալսարանը՝ օժանդակելով նրա կայացմանը: Այստեղ նկատելի է մեկ կարևոր

օրինաչափություն. իրար հաջորդող հայկական պետականությունները ոչ թե վերացնում, այլ ժառանգում են նորաստեղծ համալսարանը, դասախոսներին ու ուսանողներին շրջապատում հատուկ խնամքով ու գուրգուրանքով: Այս մասին սույն գրքում արձանագրված է հետևյալը. «Այսպիսով՝ Երևանի ժողովրդական համալսարանը, ինչպես տեսնում ենք, Հայաստանի համալսարանի օրգանական շարունակությունն է, և նրա ստեղծման տարեթիվը պաշտոնապես ընդունված է 1919 թ. մայիսի 16-ը: 1923 թ. հոկտեմբերի 20-ից ՀԽՍՀ ժողովրդական նախագահության որոշմամբ Երևանի ժողովրդական համալսարանը անվանվում է ՀԽՍՀ պետական համալսարան, իսկ 1935 սեպտեմբերի 1-ից՝ Երևանի պետական համալսարան» (Ե., 2019, էջ 18):

Վ. Մաղայանը հետաքրքիր փաստեր է ներկայացրել ԵՊՀ գիտական գրադարանի կազմավորման պատմությունից: Մեջբերված մի շարք պաշտոնական վավերագրերը վկայում են, որ ժամանակի իշխանությունները մեծ կարևորություն են տվել մայրենի լեզվով դասագրքերի, ուսումնական ձեռնարկների, անհրաժեշտ գործիքների, փորձասարքերի և այլ պիտույքների ձեռքբերմանը՝ համալսարանական գրադարանի, լաբորատորիաների, կլինիկաների ու կաբինետների կազմավորման համար:

Պահպանվել է ՀՀ կրթության և արվեստի նախարար Ն. Աղբալյանի դիմումը՝ ուղղված ՀՀ արտաքին գործոց նախարարությանը, որով խնդրվում է, որ Վրաստանից և Ադրբեջանից գրքեր և գրենական պիտույքներ տեղափոխելիս մաքսատներում զանազան արգելքներ չհարուցվեն:

Հստակ փաստարկված է, որ Երևանի համալսարանի գրադարանը հիմնադրվել է 1920 թ. մարտի սկզբներին, սակայն չի գործել մի շարք դժվարությունների պատճառով: Ալեքսանդրապոլում համալսարանին հատկացված շենքային պայմանները բնավ բավարար չեն եղել վերոնշյալ կարևոր գործն անթերի կազմակերպելու համար: Թիֆլիսից ձեռք բերված գրականության (2780 գիրք) մի փոքր մասն են կարողացել փոխադրել Ալեքսանդրապոլ, և այդ գրքերից հնարավոր չէր օգտվել, քանի որ չկային ապահով սենյակներ ու պահարաններ: Շենքում շատ հաճախ լուսավորություն չէր լինում, դահլիճը չէր տաքացվում՝ մազույթ չլինելու պատճառով:

Այս և ուրիշ աննպաստ պայմաններ բացասաբար են ազդել ուսումնական պարապմունքների կանոնավորության և արդյունավետության վրա, ուստի ՀՀ նախարարների խորհուրդը 1920 թ. հուլիսի 21-ին որոշում է կայացրել Հայաստանի համալսարանը Ալեքսանդրապոլից տեղափոխելու Երևան:

Ժողովածուի էջերում գետեղված մի շարք նյութեր վերաբերում են ԵՊՀ-ի հրատարակչական գործունեության լուսաբանմանը: Հինգերորդ բաժնում («ԵՊՀ հանդեսները՝ գիտության լույսը սփռող անմարելի ջահեր») ներկայացված են «Գիտական տեղեկագիր», «Բանբեր Երևանի համալսարանի», «Հանդես Երևանի համալսարանի», միջազգային բանկագիտական նոր հանդեսի՝ «Իրավագիտության հարցեր», «Կրթությունը և գիտությունը Ղարաբաղում», նաև ամսագրերի գիտական գործունեությունը բացահայտող հոբեյանական հոդվածները:

Վեցերորդ բաժինը նվիրված է ԵՊՀ-ի բուհական մամուլին: Մի քանի հոդվածներում ներկայացված է Հայաստանի բուհական մամուլի առաջնելի՝ «Երևանի համալսարան» շաբաթաթերթի գործունեությունը՝ խոսք հատկացնելով այդ պարբե-

րականի ստեղծման շարժառիթների, խմբագիրների ու խմբագրական խորհրդի անդամների, գաղափարական ուղենիշների և ուղղվածության, ինչպես նաև համալսարանական առօրյայի հազեցվածության մասին: Հետաքրքրական շատ փաստեր են ի հայտ գալիս համալսարանական մամուլի սկզբնավորման պատմությունից (օրինակ, համալսարանական պարբերականները սկզբնական շրջանում ունեցել են «Նոր ուսանող», «Նոր կադրեր», «Հարվածային ուսանող» անվանումները):

Առավել հազեցած է գրքի յոթերորդ բաժինը («Համալսարանական գիրքը գիտելիքների անսպառ շտեմարան»), որտեղ ներկայացված են տարիների ընթացքում Վ. Մաղալյանի գրախոսած գրքերը (հոբեյանական հրատարակություններ, հուշերի ժողովածուներ, պատմագիտական և գրականագիտական ուսումնասիրություններ, գրական մատենաշարեր, բազմապիսի մենագրություններ):

Վերոնշյալ բոլոր գրքերը լույս են տեսել ԵՊՀ հրատարակչության կողմից: Դրանք պարզորոշ կերպով վկայում են Մաղալյան գրողի և անհատի ունեցած ու ցուցաբերած գրական ու գիտական նախասիրությունների մասին: Ըստ այդմ, այդ շարքում և այդ առումով կարևորվում են հետևյալ գործերը՝ «Ականավոր պատմաբանը ժամանակակիցների հուշերում» (Հակոբ Մանանդյանի մասին), «Սուրբ Էջմիածնի հոգևոր ճեմարանի պատմությունը», «Գևորգյան ճեմարանի երախտավորները», «Հանճարեղ հայագետին նվիրված մենագրություն» (Հրաչյա Աճառյանի 130-ամյակի առթիվ), «Արշակ Չոպանյանի «Անահիտը»», «Գերմանացի հայագետի ուսումնասիրությունները» (Հայրիխ Հյուբշմանի հատորները), «Հ.Յ. Դաշնակցութեան պատմություն», «Առաքելոց վանքին կոիլը», «Մեծ եղեռնից մազապուրծ երզնկացիների տոհմագիրքը», «Գրական հեթանոսությունը» նոր մեկնաբանությամբ» և այլն:

Այսպիսով, կարող ենք վստահաբար ասել, որ Վ. Մաղալյանի «Իմ նվերը Մայր համալսարանին» ժողովածուն Երևանի պետական համալսարանի հոգևոր շնչառությունը, գրական, մշակութային դեմքն ու դիմագիծը ներկայացնող կարևորագույն սկզբնաղբյուր-աշխատություն է, որում զետեղված, ի մի բերված նյութերը հստակ պատկերացում են տալիս Հայաստանում համալսարանաշինության, բուհական գիտության և մամուլի զարգացման ուղիների և մեթոդների մասին:

Ժողովածուն արտացոլում է մեր երկրի երեկվա և այսօրվա հոգևոր-բարոյական դիմագիծն ու դիմանկարը՝ վերստին վկայելով, որ հանձինս համալսարանների, Հայկական լեռնաշխարհում միշտ ու մշտապես անմար են մնացել հոգևոր լույսի մեծ ջահերը:

Վ. Մաղալյանը մեկն է այն նվիրյալ հայորդիներից, որոնք իրենց կարևոր ներդրումն են ունեցել Երևանի պետական համալսարանի հոգևոր բարգավաճման ու զարգացման հարատև գործընթացում: Թեկուզև համեստ չափով, սակայն դա անուրանալի է:

Ուրեմն արժանին հատուցենք նրան, ով Ջավախք երկրամասից գալով Երևան՝ ազնիվ տքնանքով դարձավ հայոց բաժր դպրության նորօրյա տաճարի վերհանունի ու սլացքի մասնակիցն ու կերտողներից մեկը:

ԱՐՄԵՆ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

Պատմական գիտությունների թեկնածու
armenaraqsyanyan@mail.ru